
Alexandru Lupeanu și *Societatea Academică* „*Petru Maior*” a studenților români din Budapesta

BARABAS-LASZLO Claudia-Magda

Doctorand, Facultatea de Istorie și Filosofie,
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

E-mail: claudia.laszlo@yahoo.com

Alexandru Lupeanu-Melin a fost unul dintre personalitățile care au contribuit la reorganizarea *Societății Academice „Petru Maior”* a studenților români din Budapesta, creată pe la mijlocul secolului al XIX-lea, pentru a da expresie activității tineretului studios, pe linia culturii naționale.¹

După absolvirea Seminarului teologic din Blaj în vara anului 1911, Alexandru Lupeanu devine student al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Budapesta, între 14 octombrie 1911 și 16 iunie 1914.

Perioada petrecută în capitala Ungariei are o semnificație deosebită pentru Alexandru Lupeanu deoarece a contribuit la dezvoltarea personalității sale de intelectual militant pe făgașul participării la acțiunile social-politice și naționale puse în slujba idealurilor poporului român. Calitatea studiilor făcute de studentul Lupeanu este excelentă, majoritatea examenelor fiind absolvite cu calificative maxime.²

Amintirile despre acești ani, consemnate în caietele sale de însemnări, precum și într-o serie de publicații, relevă spiritul deosebit de observație al naratorului, mani-

1 *Almanahul Societății Academice „Petru Maior”*, Cluj, 1929, p. 111; „Istoricul Societății *Petru Maior*”, în *Almanahul Societății „Petru Maior” din Budapesta*, Gherla, 1901; Eugenia Glodariu, *Asociațiile culturale ale tineretului studios român din Monarhia habsburgică. 1860-1918*, Cluj-Napoca, 1998.

2 Arhivele Naționale Cluj-Napoca, *fond Alexandru Lupeanu*, nr. 1 f. 1-23; D. Stoica, „Viața Societății „*Petru Maior*” din anul 1871 până în zilele noastre”, în *Almanahul Societății de lectură „Petru Maior”*, Budapesta, 1901; Maria Berényi, „Societatea „*Petru Maior*” din Budapesta 1862-1918”, în *Intelectualii și societatea modernă. Repere central-europene*, vol. coord. de Cornel Sigmirean, Târgu-Mureș: Ed. Universității „*Petru Maior*”, 2007.

festat în strânsă legătură cu un veritabil talent scriitoricesc. Perioada scursă în capitala Ungariei îi permite să surprindă în suita sa de articole scrise, diferite fapte de morală, de mentalitate, formulând opinii personale asupra stărilor sociale existente în Ungaria comparativ cu cele românești.

În perioada studenției budapestane, Alexandru Lupeanu s-a aflat în fruntea activității desfășurate de *Societatea studenților români „Petru Maior”*, ca membru din 1911 și apoi ca președinte în anii 1913-1914. La preluarea funcției de președinte al *Societății academice*, Alexandru Lupeanu și-a expus principalele direcții de acțiune pe perioada mandatului său, prioritățile fiind crearea unui local corespunzător unei asemenea societăți intelectuale, îmbogățirea bibliotecii proprii cu opere de știință pe specificul facultăților, diversificarea specialităților

Alexandru Lupeanu-Melin (1887-1937)

de studiu și nu în ultimul rând înrolarea a cât mai mulți studenți ca membrii cu drepturi depline în rândurile *Societății*.

Girul moral al acestei *Societăți* începuse să scadă printre studenți la începutul secolului XX din lipsă de elemente destoinice, care să îi învioreze activitatea. Marele oraș cuprindea numeroși tineri români ori de alte naționalități, care nu se cunoșteau între ei și acționau separat și haotic. Era nevoie deci, în primul rând, de organizare, de o strângere a rândurilor, iar Alexandru Lupeanu a adus acest suflu nou alături de alți colegi de-ai lui. Prin dinamismul său, el reușește să facă din societate un veritabil punct de atracție pentru cei ce nu erau încă membri. Datele statistice consemnează la 30 mai 1914 un număr de 153 membri ordinari, față de 137 în noiembrie 1913 și de 105 în anul universitar 1905-1906. Dintre aceștia, numărul mai mare îl reprezintă studenții de la medicină (70), tehnică (35), drept (10), filosofie și litere (16), comerț (4) etc.³

Conducerea *Societății*, în frunte cu Alexandru Lupeanu, a depus mari eforturi pentru organizarea pe temeiuri solide a laturii administrative „care e o chestiune de competență în viața oricărei societăți, fie și numai pur literară, cu atât mai mult la „Petru Maior”, care susține local, bibliotecă, sală de lectură și care de multe ori iese din cadrele stricte impuse de statut”.⁴

Datorită numărului ridicat al studenților mediciști, la propunerea președintelui Lupeanu, în adunarea administrativă din 22 februarie 1914, se adoptă statutele privind înființarea secției mediciniștilor din cadrul *Societății „Petru Maior”*. Între țelurile urmărite de aceasta figurează dezvoltarea sentimentelor de prietenie și colegialitate

3 Arhivele Naționale Cluj-Napoca, *fond Alexandru Lupeanu*, nr. 58, f. 6.

4 *Ibidem*, nr. 57, f. 1.

între membri, precum și înlesnirea cunoașterii culturii medicale românești. Între mijloacele de acțiune pentru atingerea scopului urmărit, secția se folosește de întruniri lunare, conferințe și discuții medicale care satisfac baremurile științifice, înființarea unor biblioteci medicale, popularizarea revistelor medicale și în primul rând a celor autohtone.⁵

Întrunindu-se zilnic, inclusiv duminica la sediul *Societății*, care odată cu alegerea noului comitet se mută într-un local nou, pe strada Baros nr. 8, la parterul uneia dintre clădirile *Fundației Mocioni*, studenții români din capitala Ungariei răsfoiau ziarele primite din țară, discutau probleme de actualitate, citeau lucrări literare, istorice și politice, își mărturiseau gândurile, greutățile pe care le întâmpinau, discutau despre cei ce acasă, despre meleagurile natale, despre suferințele națiunii române. Astfel, în mod treptat, în conștiința lor se vor contura tot mai mult direcțiile unor aspirații politico-naționale.

Conduși cu multă pricepere de Alexandru Lupeanu, membri societății au dezbătut cu seriozitate și competență un larg registru de probleme de limbă și literatură română, filosofie, sociologie, economie, drept, morală, medicină, tehnică. De asemenea, la sugestia conducătorului societății s-a hotărât susținerea unui ciclu de conferințe din domeniul istoriei, „făcând cunoscută istoria română, cea plină de învățăminte, în fața colegilor formați în școli străine, care în zilele noastre poate servi drept un izvor de noi îndemnuri și orientări”.⁶

Evocarea trecutului glorios de luptă al românilor prin diferite disertații n-a făcut decât să întărească conștiința națională a studenților prin puterea exemplului înaintașilor, discuțiile pe marginea materialelor prezentate dovedind o serioasă documentare asupra momentelor de referință din istoria națională, cu accent asupra procesului formării poporului și limbii române. Având câștigată o oarecare experiență în domeniul muncii literare, fiind deja un nume cunoscut în publicistica timpului, Alexandru Lupeanu este ales și în comisia literară a Societății, primind însărcinarea de a se ocupa de problemele bibliotecii. Secția literară discuta în ședințe speciale lista publicațiilor care urmau a fi procurate, abonamentele la reviste, donațiile de cărți, cererile de periodic gratuite.

Considerând *Societatea „Petru Maior”* un templu al culturii românești în străinătate, fundamentat pe cultivarea limbii și literaturii române, pe cunoașterea istoriei naționale, a artei și muzicii autohtone, Alexandru Lupeanu apelează, în dese rânduri, la fondul financiar al Societății pentru procurarea a cât mai multe cărți de valoare, de ziare și reviste românești, ilustrate cu tablouri ale frunzașilor naționali, ale feluritelor scene din viața trecută și prezentă. De aceea, se mențin legături strânse cu societăți literare și științifice autohtone din Imperiu și din România, pe adresa Societății fiind expediate în anul universitar 1913-1914, 7 colete cu cărți de către Academia Română. S-au primit,

5 *Ibidem*, nr. 60, f. 1.

6 *Ibidem*, nr. 57, f. 1.

de asemenea, donații în cărți sau sume de bani de la Horea Petra-Petrescu (3 volume ale operelor sale), Constantin E. Ungureanu (1 volum), Eugen Suciu (3 volume), Octavian Goga (2 volume) etc.⁷

Prin aceste mijloace de propagandă se urmărea o puternică consolidare culturală, cultivarea limbii române, cât și a celorlalte componente ale spiritualității naționale (folclor, obiceiuri, tradiții populare etc.), ca o primă etapă a emancipării politice. Presa din Transilvania subliniază în mod elogios strădania comitetului *Societății „Petru Maior”* de a da ședințelor sale un caracter cât mai diversificat și atrăgător. Astfel, la adunarea din 12 ianuarie 1914, Alexandru Lupeanu a conferențiat despre idolul său spiritual Augustin Bunea ca istoric și om de cultură, Cornel Ardeleanu a recitat frumos și cu suflet din George Coșbuc, Nicolae Pipuriția a vorbit despre socialismul științific în legătură cu problemele actuale, iar Alexandru Moldoveanu a continuat ciclul său de conferințe cu cercetări originale de sociologie pe tema „Sociologia și istoria”.⁸

Societatea „Petru Maior” încearcă să se încadreze în mișcarea național-culturală din epocă, luând parte, deși de multe ori mijloacele financiare nu îi permiteau, la diferite manifestări ale vremii. Reprezentantii ei sunt prezenți la serbările prilejuite de dezvelirea statuii lui I. Russu Șirianu fost director al ziarului „Tribuna”, manifestare din 3 mai 1914 la Șiria. De asemenea, *Societatea* participă la festivitățile de la Giroc, din aprilie 1914, ocazionate de inaugurarea primului monument ridicat în memoria lui Aurel Vlaicu, „geniul aviației românești”.⁹

Participarea la aceste manifestații a dat prilejul studenților români să își exprime adevărată adieziunea la lupta pentru cultivarea idealurilor naționale și pentru întreținerea conștiinței de neam în rândul maselor. Din necesitatea realizării unui contact mai strâns între membri *Societății „Petru Maior”* și colonia românească din Budapesta, comitetul *Societății* a acordat atenția cuvenită anumitor „conveniri sociale” sub formă de concerte, baluri, serate declamatorice. Organizarea acestora reprezenta una din formele promovate cu consecvență și prin care se căuta intensificarea legăturilor de prietenie și solidaritate între românii din capitala Ungariei. Cu aceste prilejuri, ei se informau asupra muncii și greutăților întâmpinate, să discute asupra acțiunilor inițiate de societate și să pună în dezbateri aspecte diverse ale situației social-politice și culturale din Transilvania, să discute asupra evoluției generale a neamului românesc și mai ales să dezbată ultimele fenomene, tendințe și curente manifestate în cadrul acesteia. Aspectul distractiv era trecut în mod voit în plan secund. Dintre seratele organizate de *Societatea academică* se detașează prin numărul mare de participanți veniți de din Arad, Oradea, Beiuș, Blaj, Oravița, cea literar muzicală urmată de dans din 1 martie 1914, cu ecou larg în paginile publicațiilor românești ale vremii. Într-o corespondență

7 *Ibidem*, nr. 57, f. 4-6; a se vedea *Raportul Secretariatului Societății Petru Maior pe anul universitar 1913-1914*.

8 Arhivele Naționale Cluj-Napoca, *fond Alexandru Lupeanu*, nr. 57, f. 15.

9 *Ibidem*, f. 5.

din Budapesta, ziarul „Românul” nota că serata organizată cu concursul artistei Delia Popu „a întrecut cele mai optimiste nădejdi că publicul românesc din Budapesta n-a mai întâlnit o asemenea acțiune de la jubileul *Societății* din 1912. Această serată a dovedit un mare succes, iar în multe privințe s-a întrecut chiar serata jubileului, deoarece atâta căldură sufletească și intimitate românească n-a existat nici atunci”.¹⁰ După ce subliniază rolul președintelui în reușita seratei, „Gazeta Transilvaniei” amintește că acțiunea s-a încheiat cu un frumos succes de aproximativ 1400 de coroane, „sumă destinată sporirii bibliotecii, reînnoirii abonamentelor la publicațiile românești și străine cât și pentru întrajutorarea studenților”.¹¹

Arătând că „și-n Budapesta se poate înjgheba o viață culturală românească cu condiția să existe oameni care să înțeleagă asemenea mișcări frumoase și folositoare, „Foaia poporului român” insistă asupra amplitudinii și minuțiozității pregătirilor de la 1 martie 1914, manifestare de amploare și cu o rezonanță uriașă în masa studențimii românești din Budapesta”.¹²

Mișcarea sportivă a primit un sprijin deosebit din partea comitetului conducător al societății prin constituirea Clubului sportiv „Petru Maior” din Budapesta. Adoptând proiectul de statut al Federației sportive și de gimnastică din Ungaria, activitatea respectivă a dobândit un caracter organizat. Se puneau în acest fel bazele celui dintâi club sportiv studențesc român, sau, după cum se exprima gazeta „Unirea”: „tinerimii de la „Petru Maior” îi revine onoarea de a fi inițiat la noi, românii din Ungaria și Ardeal, mișcarea sportivă organizată”.¹³

Un rol important în reorganizarea mișcării sportive și întemeierea ei, pe baze noi, i-a revenit lui Alexandru Lupeanu. În corespondența purtată cu colonelul Silviu de Herbay¹⁴, președintele federației sportive din Ungaria, un român din zona Hunedoarei ajuns în fruntea sportului ungar, Lupeanu se pronunță pentru o necesară uniformizare și sistematizare a activității cluburilor sportive existente, față de care federația să-și aducă contribuția printr-un consistent sprijin material și prin organizarea de campionate sau competiții de amploare, ori în eventualitatea pregătirii studenților pentru întrecerile internaționale. Arătând că *Societatea academică „Petru Maior”* a fost întotdeauna însuflețită de năzuințe sportive serioase, jertfind în acest sens sume însemnate, Alexandru Lupeanu pledează, în același timp, pentru constituirea „unei organizații

10 *Scrisoare din Budapesta în Românul*, IV, nr. 42, 6 martie 1914, p. 5.

11 Al. Lupeanu, „Concertul de la *Petru Maior*”, în *Gazeta Transilvaniei*, LXXVII, nr. 40, 5 martie 1914, p. 6.

12 „Concertul și petrecerea Societății *Petru Maior*” din Budapesta”, în *Foaia poporului român*, IV, nr. 8, 8 martie 1914, p. 2.

13 „Scrisoare din Budapesta”, în *Unirea*, XXIV, nr. 2, 12 ianuarie 1914, p. 5.

14 *Silviu de Herbay* (1860-1923), militar român de carieră, unul dintre autorii monumentalei lucrări *Enciclopedia Română de la Sibiu*. După Marea Unire devine președintele Uniunii Societăților Sportive din România. În 1921 inițiază în Senatul României un proiect de lege privind educația sportivă a tineretului român.

solide și întinse a mișcării sportive din Ardeal și Ungaria, care se arată a fi o înțeleaptă trebuință a vremii”.¹⁵

Clubul sportiv „Petru Maior”, se menționa în aceeași corespondență, a apărut din „necesitatea îndrumării cu rost a forțelor trupești și pentru însușirea aceluia curaj intelectual, care e notă distinctă a neamurilor vrednice”.¹⁶ Cauza pentru care s-a pornit pe acest drum cu atâta întârziere față de alte neamuri europene, trebuie căutată în structura și împrejurările vieții social-naționale la români, în care clasa conducătoare face politică și strânge bani pentru fonduri și nu pentru acțiuni concrete. La foarte scurtă vreme după constituirea asociației sportive, echipa de fotbal de la „Petru Maior” învinge echipa cunoscutului Colegiu „Eötvös” din Budapesta „risipind în acest fel neîncrederea celor care ne priveau cu scepticism dacă nu chiar cu dispreț și nepăsare având convingerea că orice acțiune de-a noastră e zadarnică”.¹⁷

După începutul făcut de universitarii români din Budapesta, urmând pilda acestora, se înființează în scurtă vreme alte cluburi sportive autohtone: „Gloria” la Arad, „Șoimii” la Sibiu, „Clubul Sportiv Transilvan” la Cluj. Beneficiind de sumele necesare desfășurării unor activități organizate, realizate din donații publice ale instituțiilor sau ale persoanelor particulare, între care îi menționăm pe Aurel Vlad, Silviu Herbay, Ștefan Cicio Pop, cât și din cota de contribuție a federației „pentru învingerea greutăților materiale inerente începutului”, studențimea de la „Petru Maior” participă la scurtă vreme după constituirea în club sportiv, la câteva importante competiții precum cele de la Dej din 5 mai 1914; Orăștie din 31 mai 1914; Năsăud din 21 august 1914. Mai ales întrecerile de la Orăștie, primul concurs sportiv considerat „o adevărată olimpiadă a tuturor românilor” cu participarea cluburilor din Transilvania și Ungaria, cât și a tinerimii de la gimnaziile superioare din Ardeal (Beiuș, Blaj, Brașov, Lugoj și Năsăud), a reprezentat pentru studențimea de la „Petru Maior” un adevărat triumf, cronica întrecerilor situându-l pe locuri fruntașe la discipline ca: atletism, gimnastică, scrimă și fotbal. „Acum două luni, scria gazeta „Românul” într-o corespondență de la Budapesta și purtând semnătura Lisandru (pseudonimul lui Alexandru Lupeanu), ideea unei olimpiade românești a fost ceva utopic, însă cel ce a văzut ce s-a întâmplat la Orăștie, acela e convins și crede în realizarea acestei idei, iar prin tot ce am realizat putem spera că în scurt timp vom ajunge la nivelul concursurilor apusene”.¹⁸

Pe baza numeroaselor mărturii ale vremii, putem considera că întrecerile de la Orăștie au depășit cadrul strict sportiv, concursurile de aici transformându-se în adevărate serbări naționale, desfășurate printr-o numeroasă participare și în prezența a peste 4000 de spectatori sub patronajul unora dintre fruntașii mișcării naționale din

15 Arhivele Naționale Cluj-Napoca, *fond Alexandru Lupeanu*, nr. 59, f. 39.

16 *Ibidem*, f. 8.

17 „Sportul la Petru Maior”, în *Noi*, I, nr. 11, noiembrie 1913, p. 91; În articol apare și fotografia echipei studenților români învingători.

18 „Marea serbare sportivă de la Orăștie”, în *Românul*, IV nr. 112, 6 iunie 1914, pp. 3-4.

Transilvania. Pe întreaga durată de studenție la Budapesta, Alexandru Lupeanu colaborează intens la gazete românești transilvănene, continuând să rămână adeptul scrișului foiletonist, așternând pe hârtie mărturii interesante despre viața și evenimentele din orașul studenției, alături de probleme școlare și de educație, de literatură și artă, de diverse aspecte sociale și de viața bisericească. Articolele sale trădează un abil mînuitor al limbii, capabil de o expresie concentrată, uneori cu deschideri metaforice în texte de nuanță polemică, alteori cultivând un limbaj direct, tăios, înscriindu-se în tradiția plină de vervă a gazetăriei române transilvănene.

Din toamna anului 1914, Alexandru Lupeanu este obligat să-și întrerupă studiile la Budapesta datorită unei hotărâri a consistoriului mitropolitan din Blaj, care îi retrage stipendiul, datorită nerespectării unor formalități „privind legitimarea la timp cu documente în regulă la termenul fixat”.¹⁹ Drept urmare, cursurile vor fi continuate timp de 2 ani la Cluj, unde exista o Universitate în care disciplinele de învățământ erau predate tot în limba maghiară și unde exista o catedră de limbă și literatura română, a cărui titular era Moldován Gergely, „un renegat, cum era denumit de români care pe lângă cursuri a avut și modeste contribuții la cercetarea literaturii vechi românești”.²⁰

La finalul studiilor universitare din 1914, Alexandru Lupeanu era conștient de menirea sa, având un crez politic pe deplin cristalizat. Cu atât mai mult, cu cât citise până atunci, în afară de o bogată literatură istorică, și o mulțime de tratate politice, pe care le adnotase cu grijă și la obiect.

19 Arhivele Naționale Cluj-Napoca, *fond Alexandru Lupeanu*, nr. 147, f. 39.

20 Traian Vedinaș, *Onisifor Ghibu – educator și memorialist*, Cluj-Napoca, 1983, pp. 62-63; Mihai Teodor Nicoară, „Societatea de lectură „Petru Maior” de la Budapesta la Cluj. Dificultățile reorganizării studenției de la „Petru Maior” după 1918”, în volumul *Petru Maior și iluminismul Europei Centrale*, Târgu Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2011, pp. 234-254.

Alexandru Lupeanu și Societatea Academică „Petru Maior” a studenților români din Budapesta

Rezumat: În timpul studiilor de la Budapesta, la Facultatea de Litere și Filosofie (1911-1914), Alexandru Lupeanu a fost membru și apoi președinte al Societății Academice „Petru Maior” pentru studenții români din Budapesta. Prin caracterul său dinamic, Lupeanu a reușit să promoveze Societatea și să o transforme, într-un punct de atracție veritabilă pentru studenții români din Budapesta, Date statistice arată, pentru anul 1914, un record de 153 de membri obișnuiți, înregistrare menținută, pentru mai mult de 50 de ani, la Societatea Academică „Petru Maior”.

Societatea „Petru Maior”, a fost considerată un templu al culturii românești în străinătate, cu principiile de bază privind promovarea literaturii române și istoriei naționale. Alexandru Lupeanu recurge adesea la fondul financiar al Societății, în scopul de a promova cărți valoroase, ziare și reviste de origine română. Acest lucru a fost posibil prin menținerea unei relații strânse cu Academia Română din București. Liderul Comitetului Societății Academice „Petru Maior”, a avut, de asemenea, un rol important în mișcarea sportivă a acelei epoci, prin asistarea la constituirea Clubului Sportiv „Petru Maior”. În acest mod, bazele primului club studentesc sportiv românesc au fost în cele din urmă plasate. Alexandru Lupeanu a avut un rol foarte important în această mișcare, așa cum a supravegheat dezvoltarea noului club. Studenții de la „Petru Maior” au reușit unele realizări remarcabile în competiții sportive de la Dej, Orăștie, Năsăud, concursuri care au fost considerate adevărate Jocuri Olimpice, pentru toți românii,

Cuvinte cheie: cultură, studențime, Societatea „Petru Maior”, Budapesta, Alexandru Lupeanu.

Alexandru Lupeanu and the Academical Society “Petru Maior” of the Romanian students in Budapest

Abstract: During his studies in Budapest at the Faculty of Letters and Philosophy (1911-1914), Alexandru Lupeanu was a member and then chairman of the Academically Society “Petru Maior” for the Romanian students in Budapest. Through his dynamic character, Lupeanu managed to promote the society and transform it into a veritable attraction point for the Romanian students in Budapest. The statistics indicates for 1914, a record of 153 ordinary members’, record maintained for more than 50 years of the Academic Society “Petru Maior”.

The “Petru Maior” Society was considered a cultural temple of Romanians abroad, with fundamentals on promoting Romanian literature and national history. Alexandru Lupeanu had often used financial funds of the Society, in order to promote priceless books, newspapers and magazines of Romanian origin. That was possible by maintaining a close relationship with the Romanian Academy in Bucharest. The Committee chairman of the Academic Society “Petru Maior” had also an important role in sport movement of that epoch, by assisting in the establishment of the Sports Club “Petru Maior”. In this way, it had been founded the first Romanian sports student club that were finally set. Alexandru Lupeanu had a very important role in this movement, as he oversaw the development of the new club. The students from “Petru Maior” managed some remarkable achievements in sportive competitions held at Dej, Orastie, Nasaud sports games that were considered true Olympic Games, for all Romanians.

Keywords: culture, studentship, The “Petru Maior” Society, Budapest, Alexandru Lupeanu.